

Landschap Texel weer leesbaar

foto Geomorfologie en Landschap

De feestelijke opening van herstelde haven en kreek.

Veel landschappelijke en aardkundige waarden op Texel verdwenen in de jaren zestig door de grootschalige herverkaveling. De Lieuw, vereniging voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer, herstelde op basis van aardkundig en cultuurhistorisch onderzoek duintjes, tuinwallen, een dijkvak en de Havensluis, waardoor het landschap weer leesbaar is voor bewoners en toeristen.

— Dick Drijver (ANV De Lieuw)

> TEN ZUIDEN VAN HET DORP Den Hoorn ligt een gebied met grote landschappelijke en aardkundige waarden. Het huidige Den Hoorn ligt op de rand van een keileemopduiking. Dit is een restant van een stuwwal uit de voorlaatste ijstijd, het Saalien, die ca. 150.000 jaar geleden is ontstaan.

Als eiland is Texel ontstaan door de Allerheiligenvloed in het jaar 1170. Daarbij braken de strandwallen door en ontstond het Marsdiep, het zeegat dat Waddenzee en Noordzee met elkaar verbindt. In die tijd schuurde het Marsdiep vrijwel langs de keileemhoogte en ontstond een klif. Op enkele plaatsen in Den Hoorn zijn de restanten van deze maritieme invloed nog zichtbaar als stukjes steile klifwand.

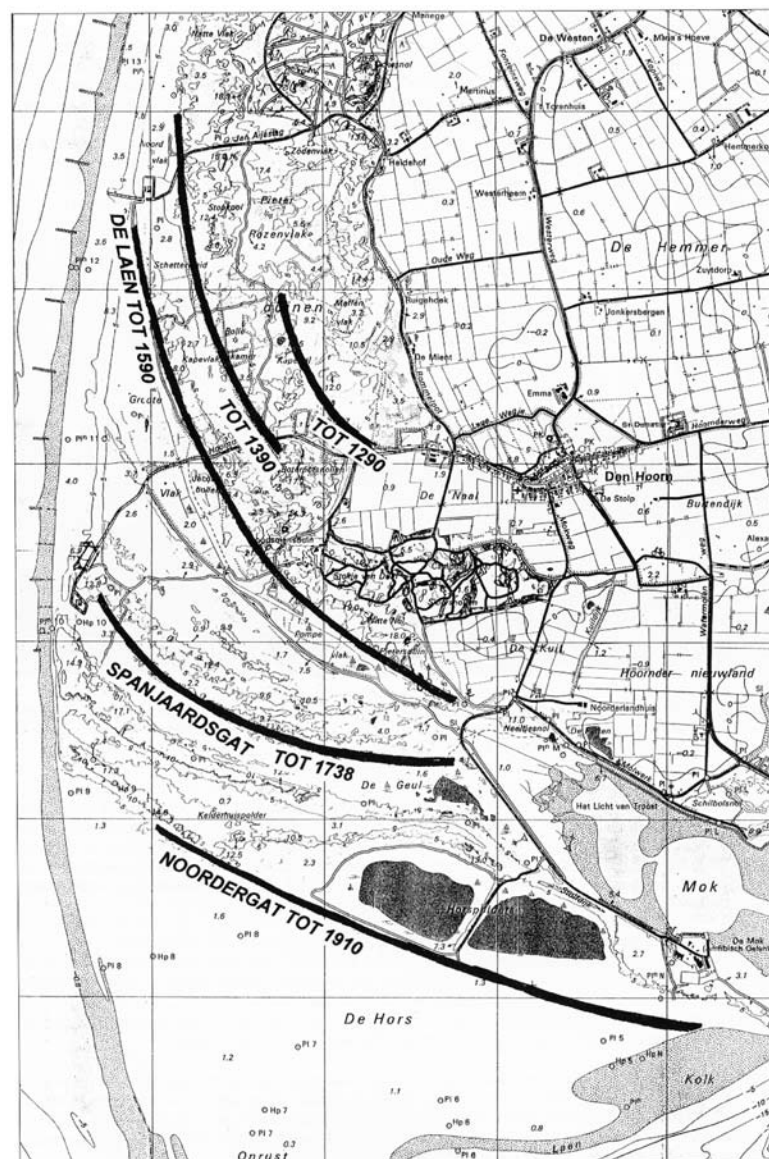
In de tijden daarna vormden zich zuidelijk van Den Hoorn een serie zogenaamde vloedhaken. Met het eiland verheelde zandplaten groeiden eerst in zuidwaartse richting aan, om daarna scherp naar het oosten om te buigen. De achtereenvolgende vloedhaken maakten allemaal ongeveer dezelfde ontwikkeling door en drongen het Marsdiep steeds meer naar het zuiden.

Eerst veranderde de afgesnoerde bedding van het Marsdiep binnen de haak in een beschutte baai. Daarna verlandde het gebied door opslibbing tot een kwelder die tenslotte werd ingedijkt. Op de vloedhaak zelf ontstonden lage tot middelhoge duinen.

Bijzondere vloedhaak

Zoals gezegd ligt er door deze bijzondere ontstaanswijze ten zuiden van Den Hoorn een landschappelijk en aardkundig waardevol gebied. Met name geldt dit voor de eerste vloedhaak op ongeveer 500 meter van het dorp en oorspronkelijk ongeveer 2,5 kilometer lang. Aan deze vloedhaak met duintjes werd richting Waddenzee de Texelersdijk vastgemaakt. Deze dijk beschermde het Oude Land van Texel tegen het water van de Waddenzee en het Marsdiep. Het meest zuidelijke gedeelte van deze dijk sloot ter hoogte van Den Hoorn aan op het hogere deel van de vloedhaak. Daarmee werd deze een onderdeel van de zeewering tegen het water van het Marsdiep.

De vloedhaak en ook de Texelersdijk hebben in de loop der eeuwen blootgestaan aan de krachten van wind en water. Dat heeft zijn sporen nagelaten. Een goed voorbeeld is de doorbraak van de vloedhaak waardoor omstreeks het jaar 1400 de zogenaamde Rommelwêel ontstond. Deze doorbraak van een vloedhaak is uniek in zijn soort, want er zijn geen andere voorbeelden in Europa bekend.

Kaartje van het studiegebied met de verschillende vloedhaken en indicatie jaartallen.

Bron: Albert Oost, Deltares

Kaart met herstelmaatregelen

- R = herstel Rommelweel
- H = reconstructie Havensluis
- z = behoud zee-represtant
- p = behoud en toelichting bij het paardenpad
- t = herstel verdwenen tuinwallen
- T = herstel verdwenen dijktraject

Het herstel van de gedempte wielen is in deze fase van het plan nog niet ter sprake, dat speelt pas in de volgende planfase.

Havensluis

Ongeveer in het midden van de eerste vloedhaak was omstreeks het jaar 1300 een bewoningsplaats gevestigd: Den Horn (later Oude Hoorn). De bewoners van deze vestiging, destijds nog gelegen aan het Marsdiep, waren vissers en boeren. In 1398 is deze nederzetting geplunderd en verwoest door de Friezen. De bewoners zijn daarna uitgeweken naar de achterliggende keileemhoogte waar het huidige Den Hoorn nog steeds ligt. Daarna is het hoge deel van de vloedhaak in agrarisch gebruik gebleven. De perceeltjes van dit kleinschalige gebiedje werden van elkaar gescheiden door de voor Texel kenmerkende tuinwallen. Dit zijn aarden walletjes opgebouwd met graszoden van ongeveer een meter hoog. Bijzonder is dat het duinreliëf van deze vloedhaak mede daardoor voor een belangrijk deel behouden is. Vermeldenswaard is ook de Havensluis. Deze eeuwenoude spuisluis bevond zich in de Texelerdijk ter hoogte van de uiterste oostpunt van de vloedhaak. Via deze sluis

werd het overtollige water gespuid op de toenmalige wadvlakte via het restant van een voormalige kreek. Ook brachten kleine bootjes goederen vanaf grotere schepen op de Waddenzee door de kreek naar het haventje bij de spuisluis. Vandaar de naam Havensluis.

Verdwenen onder de grond

Veel van de genoemde objecten op en rond de vloedhaak zijn in de loop der tijden verdwenen. Met name de grote ruilverkaveling, omstreeks 1960, heeft grote invloed gehad. De Rommelwêel werd gedempt en bedekt met een metersdikke grondlaag. Een deel van de lage duintjes op de vloedhaak werd afgegraven. De tuinwallen op en rond de oude bewoningsplaats Oude Hoorn verdwenen of raakten in verval. De aansluiting van de Texelerdijk op de vloedhaak werd afgegraven. De Havensluis was gesloopt en de boezem gedempt. Kortom, het vroegere landschap was ernstig aangetast en de herkenbare elementen van de ontstaansgeschiedenis waren vrijwel grotendeels uitgewist.

< Het **wierdijkrestant** is micromorfologisch verkennend onderzocht. Dit bleek interessante informatie op te leveren over veranderende milieuomstandigheden ter plaatse, het milieu waar onze voorouders de wierdijk besloten op te bouwen en hun werkwijze daarbij.

foto Geomorfologie en Landschap

Deze teloorgang van het landschap was voor De Liewu reden om de hierboven genoemde elementen zo veel als mogelijk te herstellen of te reconstrueren. Achtereenvolgens zijn de Rommelwêel, een aantal duintjes, de tuinwallen, het verdwenen dijkvak en de Havensluis met boezem en haventje in ere hersteld. Dat is gedaan op basis van aardkundig en cultuurhistorisch onderzoek van de landschapsonwikkeling.

Wierfundament

Bij de reconstrunctie van de Havensluis in de Texelerdijk bleek bovendien dat ter versteviging van deze kwetsbare plaats in de dijk een wierfundament was aangebracht aan weerszijden van het sluislichaam. Een wierdijk is het restant van een oude techniek van dijkbouw en restanten worden maar zelden aangetroffen.

Een bijkomend effect van het herstellen van de Havensluis is dat het overtollige zoete water van het Oude Land rond Den Hoorn via de sluis in de zilte sloten van de in latere

jaren ingepolderde Prins Hendrikpolder kan stromen. Dit heeft gunstige effecten voor de landbouw in een deel van deze jonge polder.

Leesbaar landschap

Al met al is er daarmee ten zuiden van Den Hoorn weer een interessant en leesbaar stukje landschap ontstaan waar bewoners en toeristen veel plezier aan beleven. Voor de informatievoorziening is er een infopaneel geplaatst en zijn er enkele kastjes opgehangen met foldertjes. De zichtbaarheid en beleving zijn optimaal, omdat er zowel een wandelroute als een fietspad door en langs het projectgebied loopt. Door het herstellen van het weel, de duintjes, de tuinwallen, de kreek en de havensluis zijn daarnaast natuurwaarden toegenomen doordat nieuwe biotopen/niches zijn ontstaan. Met dit project zijn zo meerdere vliegen in één klap geslagen. <

*Dick Drijver was tot voor kort voorzitter van De Liewu en voormalig raadslid Texel
dickneldrijver@hetnet.nl*

De Liewu: agrariërs verantwoordelijk voor cultuurlandschap

De Liewu [Texels voor scholiekster] is de vereniging voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer op Texel. De vereniging heeft als doelstelling om agrariërs zelf verantwoordelijk te laten zijn voor behoud en herstel van natuur- en landschapswaarden op het eiland. Bovendien probeert De Liewu het agrarisch gebied op verantwoorde wijze toegankelijker te maken om de beleving van het landschap voor bewoners en toeristen te bevorderen. De vereniging heeft ruim 200 leden, voornamelijk agrariërs.

De Liewu vindt dat agrariërs bij uitstek in aanmerking komen om bij te dragen aan behoud van het cultuurlandschap. Immers zij zijn de gebruikers en kennen de gebieden door en door. Daardoor is hun betrokkenheid erbij meestal groot. Velen zijn dan ook bereid om mee te werken aan initiatieven en projecten op het gebied van natuur en landschap.

Herstel van landschapselementen maakt de wordingsgeschiedenis van het landschap weer zichtbaar. Ieder gebied heeft een eigen verhaal van natuurlijk ontstaan, via historische verandering en ontwikkeling tot aan de huidige situatie. Deze geschiedenis is interessant voor de bewoners, maar ook voor de bezoekers van het eiland. Kennis ervan heeft toegevoegde waarde en vergroot de betrokkenheid en het draagvlak voor natuur- en landschapsbehoud. De Liewu streeft daarom naar een leesbaar en beleefbaar cultuurlandschap dat voldoende toegankelijk is.